

ΑΡΧΗ 1ΗΣ ΣΕΛΙΔΑΣ - Γ΄ ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ

Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΔΕΥΤΕΡΑ 27 ΜΑΪΟΥ 2013 - ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:

**ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: ΤΡΕΙΣ (3)**

Διδαγμένο κείμενο

Άριστοτέλους Πολιτικά (Α1,1/Γ1,2/Γ1,3-4/6/12)

Ἐπειδὴ πᾶσαν πόλιν ὀρῶμεν κοινωνίαν τινὰ οὕσαν καὶ πᾶσαν κοινωνίαν ἀγαθοῦ τινος ἔνεκεν συνεστηκυῖαν (τοῦ γὰρ εἶναι δοκοῦντος ἀγαθοῦ χάριν πάντα πράττουσι πάντες), δῆλον ὡς πᾶσαι μὲν ἀγαθοῦ τινος στοχάζονται, μάλιστα δὲ καὶ τοῦ κυριωτάτου πάντων ἢ πασῶν κυριωτάτη καὶ πάσας περιέχουσα τὰς ἄλλας. Αὕτη δ' ἐστὶν ἡ καλουμένη πόλις καὶ ἡ κοινωνία ἡ πολιτική.

Ἐπεὶ δ' ἡ πόλις τῶν συγκειμένων, καθάπερ ἄλλο τι τῶν ὅλων μὲν συνεστώτων δ' ἐκ πολλῶν μορίων, δῆλον ὅτι πρότερον ὁ πολίτης ζητητέος· ἡ γὰρ πόλις πολιτῶν τι πλῆθός ἐστιν. Ὡστε τίνα χρὴ καλεῖν πολίτην καὶ τίς ὁ πολίτης ἐστὶ σκεπτέον. Καὶ γὰρ ὁ πολίτης ἀμφισβητεῖται πολλάκις· οὐ γὰρ τὸν αὐτὸν ὁμολογοῦσι πάντες εἶναι πολίτην· ἔστι γὰρ τις ὃς ἐν δημοκρατία πολίτης ὢν ἐν ὀλιγαρχία πολλάκις οὐκ ἔστι πολίτης.

Ὁ πολίτης οὐ τῷ οἰκεῖν που πολίτης ἐστὶν (καὶ γὰρ μέτοικοι καὶ δοῦλοι κοινωνοῦσι τῆς οἰκῆσεως), οὐδ' οἱ τῶν δικαίων μετέχοντες οὕτως ὥστε καὶ δίκην ὑπέχειν καὶ δικάζεσθαι (τοῦτο γὰρ ὑπάρχει καὶ τοῖς ἀπὸ συμβόλων κοινωνοῦσιν)· ... πολίτης δ' ἀπλῶς οὐδενὶ τῶν ἄλλων ὀρίζεται μᾶλλον ἢ τῷ μετέχειν κρίσεως καὶ ἀρχῆς. ... Τίς μὲν οὖν ἐστὶν ὁ πολίτης, ἐκ τούτων φανερόν· ὧ γὰρ ἐξουσία κοινωνεῖν ἀρχῆς βουλευτικῆς καὶ κριτικῆς, πολίτην ἤδη λέγομεν εἶναι ταύτης τῆς πόλεως, πόλιν δὲ τὸ τῶν τοιούτων πλῆθος ἰκανὸν πρὸς αὐτάρκειαν ζωῆς, ὡς ἀπλῶς εἶπειν.

A1. Από το παραπάνω κείμενο να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του αποσπάσματος:

«Ἐπειδὴ πᾶσαν πόλιν οὐκ ἔστι πολίτης.».

Μονάδες 10

B1. Ποια είναι η δομή του συλλογισμού, με τον οποίο ο Αριστοτέλης ορίζει την πόλη ως την τελειότερη μορφή κοινωνίας;

Μονάδες 10

B2. Γιατί ο Αριστοτέλης επιδιώκει να προσδιορίσει την έννοια του πολίτη και πώς ορίζει τη σχέση του πολίτη με την πόλη;

Μονάδες 10

ΑΡΧΗ 2ΗΣ ΣΕΛΙΔΑΣ - Γ΄ ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ

- B3.** Με βάση το κείμενο που σας δίνεται και το παρακάτω μεταφρασμένο απόσπασμα, να εξηγήσετε γιατί, κατά τον Αριστοτέλη, η πόλη είναι «κοινωνική οντότητα τέλεια» και γιατί υπάρχει «εκ φύσεως».

ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ο άνθρωπος είναι ζῷον πολιτικόν

Η κοινωνική οντότητα που προήλθε από τη συνένωση περισσότερων χωριών είναι η πόλη, μια κοινωνική οντότητα τέλεια, που μπορούμε να πούμε ότι πέτυχε τελικά την ύψιστη αυτάρκεια· συγκροτήθηκε για να διασφαλίζει τη ζωή, στην πραγματικότητα όμως υπάρχει για να εξασφαλίζει την καλή ζωή. Η πόλη, επομένως, είναι κάτι που ήρθε στην ύπαρξη εκ φύσεως, όπως ακριβώς και οι πρώτες κοινωνικές οντότητες, αφού αυτή είναι το τέλος εκείνων κι αφού αυτό που λέμε *φύση* ενός πράγματος δεν είναι παρά η μορφή που αυτό έχει κατά τη στιγμή της *τελείωσης*, της ολοκλήρωσής του: αυτό δεν λέμε, πράγματι, πως είναι τελικά η *φύση* του κάθε πράγματος, π.χ. του ανθρώπου, του αλόγου ή του σπιτιού, η μορφή δηλαδή που το κάθε πράγμα έχει όταν ολοκληρωθεί η εξελικτική του πορεία;

Αριστοτέλους *Πολιτικά* (Α2, 5)

Μονάδες 10

- B4.** Ποια είναι η σημασία της λέξης «πόλη» στα Πολιτικά του Αριστοτέλη και ποιοι είναι οι στόχοι της;

Μονάδες 10

- B5.** Να βρείτε στο παραπάνω πρωτότυπο διδαγμένο κείμενο μία ετυμολογικά συγγενή λέξη, απλή ή σύνθετη, για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις της νέας ελληνικής:

ενόραση, σύσταση, κατάσχεση, σύγκλητος, κειμήλιο, σκόπιμος, άρχοντας, άφαντος, ρητό, άφιξη.

Μονάδες 10

Γ. Αδίδακτο κείμενο

Θουκυδίδου *Ιστοριῶν* Ζ 28

Μηνύεται οὖν ἀπὸ μετοίκων τέ τινων καὶ ἀκολούθων περὶ μὲν τῶν Ἑρμῶν οὐδέν, ἄλλων δὲ ἀγαλμάτων περικοπαί τινες πρότερον ὑπὸ νεωτέρων μετὰ παιδείας καὶ οἴνου γεγεννημένοι, καὶ τὰ μυστήρια ἅμα ὡς ποιεῖται ἐν οἰκίαις ἐφ' ὕβρει· ὧν καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην ἐπητιῶντο. καὶ αὐτὰ ὑπολαμβάνοντες οἱ μάλιστα τῷ Ἀλκιβιάδῃ ἀχθόμενοι ἐμποδῶν ὄντι σφίσι μὴ αὐτοῖς τοῦ δήμου βεβαίως προεστάναι, καὶ νομίσαντες, εἰ αὐτὸν ἐξελάσειαν, πρῶτοι ἂν εἶναι, ἐμεγάλυνον καὶ ἐβῶν ὡς ἐπὶ δήμου καταλύσει τὰ τε μυστικά καὶ ἡ τῶν Ἑρμῶν περικοπή γένοιτο καὶ οὐδὲν εἶη αὐτῶν ὅτι οὐ μετ' ἐκείνου ἐπράχθη, ἐπιλέγοντες τεκμήρια τὴν ἄλλην αὐτοῦ ἐς τὰ ἐπιτηδεύματα οὐ δημοτικὴν παρανομίαν.

μεγαλύνω: μεγαλοποιῶ
δημοτική: δημοκρατική

ΤΕΛΟΣ 2ΗΣ ΑΠΟ 3 ΣΕΛΙΔΕΣ

ΑΡΧΗ 3ΗΣ ΣΕΛΙΔΑΣ – Γ΄ ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ

Γ1. Να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του παραπάνω κειμένου.

Μονάδες 20

Γ2. Να γράψετε στο τετράδιό σας τον τύπο που ζητείται για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις:

τινων	:	την αιτιατική ενικού στο θηλυκό γένος
ὑβρει	:	την αιτιατική ενικού
ὄντι	:	τη δοτική πληθυντικού στον ίδιο τύπο
μάλιστα	:	τον θετικό βαθμό του ίδιου τύπου
ἐπητιῶντο	:	το β΄ ενικό πρόσωπο της προστακτικής του ενεστώτα στην ίδια φωνή
ὑπολαμβάνοντες	:	τη δοτική πληθυντικού της μετοχής του αορίστου της παθητικής φωνής στο ίδιο γένος
ἐξελάσειαν	:	το γ΄ πληθυντικό πρόσωπο της ευκτικής του μέλλοντα στην ίδια φωνή
ἐβόων	:	το απαρέμφατο του ενεστώτα στην ίδια φωνή
εἶη	:	το γ΄ ενικό πρόσωπο της οριστικής του μέλλοντα
ἐπράχθη	:	το γ΄ ενικό πρόσωπο της προστακτικής του παρακειμένου στην ίδια φωνή.

Μονάδες 10

Γ3α. Να γίνει πλήρης συντακτική αναγνώριση των παρακάτω τύπων και φράσεων:

περὶ τῶν Ἑρμῶν, ὑπὸ νεωτέρων, τὰ μυστήρια, τὸν Ἀλκιβιάδην, δήμου (το δεύτερο στο κείμενο), **αὐτοῦ** (μονάδες 6).

Γ3β. Να γράψετε τον υποθετικό λόγο του κειμένου (μονάδες 2) και να τον χαρακτηρίσετε ως προς το είδος του (μονάδες 2).

Μονάδες 10

ΟΔΗΓΙΕΣ (για τους εξεταζομένους)

1. Στο εξώφυλλο να γράψετε το εξεταζόμενο μάθημα. Στο εσώφυλλο πάνω-πάνω να συμπληρώσετε τα ατομικά στοιχεία μαθητή. Στην αρχή των απαντήσεών σας να γράψετε πάνω-πάνω την ημερομηνία και το εξεταζόμενο μάθημα. Να μην αντιγράψετε τα θέματα στο τετράδιο και να μη γράψετε πουθενά στις απαντήσεις σας το όνομά σας.
2. Να γράψετε το ονοματεπώνυμό σας στο πάνω μέρος των φωτοαντιγράφων αμέσως μόλις σας παραδοθούν. Τυχόν σημειώσεις σας πάνω στα θέματα δεν θα βαθμολογηθούν σε καμία περίπτωση. Κατά την αποχώρησή σας να παραδώσετε μαζί με το τετράδιο και τα φωτοαντίγραφα.
3. Να απαντήσετε στο τετράδιό σας σε όλα τα θέματα **μόνο** με μπλε ή **μόνο** με μαύρο στυλό με μελάνι που δεν σβήνει.
4. Κάθε απάντηση τεκμηριωμένη είναι αποδεκτή.
5. Διάρκεια εξέτασης: τρεις (3) ώρες μετά τη διανομή των φωτοαντιγράφων.
6. Χρόνος δυνατής αποχώρησης: 10.00 π.μ.

ΚΑΛΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ

ΤΕΛΟΣ ΜΗΝΥΜΑΤΟΣ

ΤΕΛΟΣ 3ΗΣ ΑΠΟ 3 ΣΕΛΙΔΕΣ

ΠΑΝΕΛΛΗΝΕΙΣ 2013
ΑΡΧΑΙΑ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1. Επειδή βλέπουμε ότι κάθε πόλη είναι ένα είδος κοινότητας και ότι κάθε κοινωνία έχει συσταθεί για την επίτευξη κάποιου αγαθού (πράγματι όλοι κάνουν τα πάντα γι' αυτό που το θεωρούν αγαθό), είναι φανερό ότι όλες (οι κοινωνίες) αποβλέπουν σε κάποιο αγαθό και μάλιστα αυτή που είναι ανώτερη από όλες και περικλείει μέσα της όλες τις άλλες αποβλέπει στο ανώτερο από όλα τα αγαθά. Και αυτή είναι η λεγόμενη πόλη ή κοινωνία πολιτική.

Επειδή όμως η πόλη ανήκει στην κατηγορία των σύνθετων πραγμάτων, όπως όλα εκείνα τα πράγματα που το καθένα τους είναι ένα όλο, αποτελούμενο όμως από πολλά μέρη, είναι φανερό ότι πρώτα πρέπει να ψάξουμε να βρούμε τι είναι ο πολίτης. Γιατί η πόλη είναι ένα σύνολο πολιτών. Επομένως, πρέπει να εξετάσουμε ποιον πρέπει να ονομάζουμε πολίτη και ποια είναι η ουσία της έννοιας πολίτης. Πράγματι, για το περιεχόμενο της λέξης πολίτης διατυπώνονται διαφορετικές μεταξύ τους γνώμες πολλές φορές. Δεν υπάρχει δηλαδή ομοφωνία για το περιεχόμενο της λέξης πολίτης. Γιατί κάποιος, ενώ είναι πολίτης σε ένα δημοκρατικό πολίτευμα, πολλές φορές δεν είναι πολίτης σε ένα ολιγαρχικό πολίτευμα.

B1.

Στην αρχή του Α' βιβλίου των Πολιτικών ο Αριστοτέλης χωρίς περιστροφές και περιπτώσεις εισαγωγές αρχίζει την εξέταση των θεμάτων του κάνοντας λόγο για τις πιο βασικές έννοιες σχετικά με τα «πολιτικά». Έτσι, ξεκινά με τον ορισμό της «πόλης»: η πόλη είναι μια κοινωνία πολιτική, ένα είδος κοινότητας, κοινωνικής συμβίωσης. Η κοινότητα αυτή έχει ως στόχο να πετύχει κάποιο αγαθό, που είναι αναμφίβολα το ανώτερο από όλα τα αγαθά, αφού και η πόλη είναι η ανώτερη μορφή κοινωνίας.

Αξίζει να σημειωθεί πως ο Αριστοτέλης, συνήθιζε να αρχίζει την έκθεσή του με μια γενική πρόταση («πᾶσαν πόλιν») και στη συνέχεια να προχωρά στην εξέταση των επιμέρους περιπτώσεων, ακολουθώντας μια πορεία από τα γενικά στα μερικά. Κατά βάθος πίστευε ότι είναι *κατά φύσιν* να αναφερόμαστε πρώτα στα κοινά, στα γενικά θέματα και ύστερα να περνούμε στα ειδικά, στα επιμέρους ζητήματα (*τὰ περὶ ἕκαστον ἴδια*).

Ο συλλογισμός που χρησιμοποιεί για να καταλήξει στη θέση ότι η πόλη είναι η ανώτερη μορφή κοινωνίας και ότι αποβλέπει στο ανώτερο από όλα τα αγαθά («του κυριωτάτου πάντων», δηλαδή την ευδαιμονία), έχει την ακόλουθη δομή:

Α' Συλλογισμός

1. κάθε πόλη αποτελεί μια μορφή κοινωνίας («*πάσαν πόλιν ὀρωμεν κοινωνίαν τινὰ οὔσαν*»)
2. κάθε μορφή κοινωνίας συγκροτείται για την πραγμάτωση κάποιου αγαθού («*πάσαν κοινωνίαν ἀγαθοῦ τινός ἔνεκεν συνεστηκυῖαν*»)

άρα: όλες οι «κοινωνίες» (επομένως και η «πόλις») αποσκοπούν στην πραγμάτωση κάποιου αγαθού («*δηλον ὡς πασαι μὲν ἀγαθοῦ τινὸς στοχάζονται*»)

Β' Συλλογισμός

1. κάθε «κοινωνία» αποσκοπεύει στην πραγμάτωση αγαθού αντίστοιχου με την αξία της, δηλαδή ανάλογου με τη θέση της στην κλίμακα ιεράρχησης των ανθρωπίνων «κοινωνιών».
2. η «πόλις» είναι η αξιολογικά ανώτερη μορφή «κοινωνίας» και συνάμα εμπεριέχει όλες τις άλλες («*ἢ πασῶν κυριωτάτη καὶ πάσας περιέχουσα τὰς ἄλλας*»)

άρα: το «αγαθόν» το οποίο επιδιώκει να πραγματούσει με τη συγκρότησή της η τελειότερη και εδαφικά εκτενέστερη κοινωνία είναι το ανώτερο ανθρώπινο αγαθό («*τοῦ κυριωτάτου πάντων*»), δηλαδή η ευδαιμονία.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι ο Αριστοτέλης βλέπει τη σύσταση της πόλεως και όλων των κοινωνιών (αλλά και όλες τις ενέργειες όλων των ανθρώπων) τελεολογικά, δηλαδή από την πλευρά του «τέλους», του σκοπού προς τον οποίο αποβλέπουν. Αυτή η θεώρηση εντάσσεται σε μια γενική αρχή του φιλοσόφου, να αναζητάει το νόημα και το χαρακτήρα κάθε πράγματος και κάθε φαινομένου του κόσμου στο σκοπό της ύπαρξής του.

B2.

Στην αρχή του Γ' Βιβλίου των Πολιτικών ο Αριστοτέλης αναφέρεται στη φύση και τα χαρακτηριστικά των διαφόρων πολιτευμάτων. Στο πλαίσιο αυτής της διερεύνησης κρίνει απαραίτητο να εξεταστεί προηγουμένως η έννοια της πόλης.

Στη δεύτερη παράγραφο του δοθέντος αποσπάσματος από το πρωτότυπο ο Σταγειρίτης φιλόσοφος κατατάσσει την πόλη –κράτος στις σύνθετες οντότητες, που ως όλον αποτελείται από μέρη, τους πολίτες, ανόμοια μεταξύ τους στοιχεία που μερικά από αυτά ασκούν εξουσία και τα άλλα υπακούν. Τη σύνθεσή της πόλης την αναλύει ο Αριστοτέλης, όταν κάνει λόγο για τη φυσική προέλευσή της (*οἶκος, κώμη, πόλις*). Σ' αυτό το χωρίο ο συλλογισμός του είναι αναλογικός: δηλαδή όπως οποιοδήποτε πράγμα που παρουσιάζεται ως ὅλον ανήκει στην κατηγορία των σύνθετων πραγμάτων, έτσι και η πόλη – κράτος που απαρτίζεται από πολίτες είναι σύνθετη οντότητα. Επομένως, εφαρμόζοντας την αναλυτική μέθοδο, για να εξετάσουμε την έννοια πόλη πρέπει πρώτα να εξετάσουμε την έννοια πολίτης.

Η έννοια *πολίτης* πρέπει να εξεταστεί για τους ακόλουθους λόγους:

1. Η πόλη είναι κάτι σύνθετο, ένα όλο, που έχει συντεθεί από διάφορα μέρη, και ο πολίτης είναι το μέρος («*ἢ γὰρ πόλις πολιτῶν τί πλῆθος ἐστίν*»). Έτσι για να γνωρίσουμε το όλο, πρέπει πρώτα να γνωρίσουμε το μέρος.
2. Ο δεύτερος λόγος απορρέει από τον πρώτο: πρέπει να εξεταστεί η έννοια πολίτης, όχι μόνο για να φωτιστεί καλύτερα η έννοια πόλις, αλλά και για ξεκαθαριστεί το περιεχόμενο και της ίδιας της έννοιας πολίτης, για τον ορισμό της οποίας δεν υπάρχει ομοφωνία («*οὐ γὰρ τὸν αὐτὸν ὁμολογοῦσι πάντες εἶναι πολίτην*»). Για παράδειγμα, κάποιος σύμφωνα με τα κριτήρια μιας δημοκρατικής πόλης μπορεί να είναι πολίτης, ενώ το ίδιο άτομο μπορεί να μην είναι πολίτης σε ένα ολιγαρχικό καθεστώς, όπου ισχύουν άλλα κριτήρια (π.χ. καταγωγή, επάγγελμα, εισόδημα κ. α.). («*ἐστὶ γὰρ τις ὃς ἐν δημοκρατία πολίτης ὢν ἐν ὀλιγαρχία πολλάκις οὐκ ἔστι πολίτης*»).

Τα παραπάνω κριτήρια που εξαρτώνται από το είδος του πολιτεύματος που υπάρχει κάνουν φανερή τη μονόδρομη και όχι αφίδρομη σχέση που διαγράφεται ανάμεσα στην πόλη και τον πολίτη. Ανάλογα με το πολίτευμα που επικρατεί σε μια πόλη ορίζεται και ο πολίτης.

Στην τρίτη παράγραφο του δοθέντος αποσπάσματος ο Αριστοτέλης δίνει δύο κριτήρια που ορίζουν τον πολίτη σε μια δημοκρατική πόλη. Αυτά είναι η ενεργός συμμετοχή του στην α) δικαστική και β) στη πολιτική εξουσία.

α) Συμμετοχή στη δικαστική εξουσία («*μετέχειν κρίσεως / ὃ γὰρ ἐξουσία κοινωνεῖν ἀρχῆς κριτικῆς*») σημαίνει ο πολίτης να έχει το δικαίωμα να συμμετέχει στις δικαστικές λειτουργίες της πόλης, στη λήψη των δικαστικών αποφάσεων. Να μπορεί να εκδικάζει ως μέλος δικαστηρίου (Ηλιαία, εκκλησία του δήμου) και όχι απλά να εμφανίζεται στα δικαστήρια ως μάρτυρας, κατήγορος ή κατηγορούμενος. Η συμμετοχή στις δικαστικές λειτουργίες είναι ουσιώδες στοιχείο για τον ορισμό του πολίτη. Η απονομή της δικαιοσύνης σύμφωνα με το δίκαιο και τη λογική είναι μέριμνα όλων των πολιτών. Η άποψη του Πλάτωνα πως η μη συμμετοχή στις δικαστικές λειτουργίες ισοδυναμούσε με μη συμμετοχή στο σύνολο των λειτουργιών της πόλης («*ὁ γὰρ ἀκοινωνήτος ὢν ἐξουσίας τοῦ συνδικάζειν ἡγεῖται τό παράπαν τῆς πόλεως οὐ μέτοχος εἶναι*») είναι ενδεικτική της ύψιστης σπουδαιότητας της δικαστικής εξουσίας για τη ζωή της πολιτικής κοινωνίας

β) Συμμετοχή στην πολιτική εξουσία («*μετέχειν ἀρχῆς / ὃ γὰρ ἐξουσία κοινωνεῖν ἀρχῆς βουλευτικῆς*») σημαίνει το να συμμετέχει στις διαδικασίες και στα ὄργανα που λαμβάνουν πολιτικές αποφάσεις (βουλή, εκκλησία του δήμου). Η κοινωνία του 4^{ου} π.Χ αι., στην οποία αναφέρεται ο Αριστοτέλης, θέλει τους πολίτες ενεργούς και συμμετέχοντες στα κοινά με τρόπο συγκεκριμένο και ουσιαστικό. Η πόλη, όπως είδαμε, έχει το προβάδισμα σε σχέση με το άτομο και μόνο μέσα σε αυτή είναι δυνατό να επιτευχθεί η προσωπική ευημερία. Οι πολίτες το γνωρίζουν αυτό πολύ καλά και συμμετέχουν στα πολιτικά. Η μορφή της συμμετοχής είναι άμεση. Ο πολίτης αποφασίζει για τα όλα τα θέματα (κήρυξη πολέμου, σύναψη συνθήκης, συμφωνία για συμμαχία, για ειρήνη, επιβολή φόρων, κλπ). Η άμεση συμμετοχή του σημαίνει επομένως και την συνυπευθυνότητά του για τις αποφάσεις που λαμβάνει η πόλη.

Όλα τα παραπάνω οδηγούν τον Αριστοτέλη στον τρίτο κατά σειρά ορισμό της πόλης που δίνει στα Πολιτικά. Η πόλη («*πόλιν δέ τὸ τοιούτων πλῆθος ἱκανὸν πρὸς αὐτάρκειαν ζωῆς*») είναι ένα πλήθος από ενεργούς πολίτες που μπορούν να συμμετέχουν στην πολιτική και δικαστική εξουσία. Ο δε αριθμός των πολιτών είναι ικανοποιητικός («*ἱκανον*») (ούτε πολύ μεγάλος ούτε μικρός – έμμεση αναφορά στη μεσότητα και αυτοί να είναι ικανοί στην αξιοσύνη και την αρετή, όχι τυχαίοι και ανάξιοι), ώστε να εξασφαλίζεται η αυτάρκεια της πόλης, η οποία φυσικά οδηγεί στην ευδαιμονία των πολιτών, δηλαδή το *εὖ ζῆν*.

B3. Μιλώντας για την *πόλιν* ο Αριστοτέλης δηλώνει καθαρά ότι τη θεωρεί μία από τις κοινωνικές οντότητες (ομάδες συνύπαρξης) των ανθρώπων. Η πρώτη ήταν, κατά τη διδασκαλία του, η οικογένεια (*οἰκία, οἶκος*), το αποτέλεσμα του φυσικού "συνδυασμού" ἄρρενος και θήλεος· σκοπός της ήταν η ικανοποίηση των καθημερινών αναγκών του ανθρώπου. Η δεύτερη ήταν το χωριό (η *κώμη*), η κοινωνία που σχηματίστηκε από *πλείονας οἰκίας* για την ικανοποίηση αναγκών ανώτερων από τις

καθημερινές ανάγκες του ανθρώπου. Τέτοιες ήταν, βέβαια, οι πνευματικότερες ανάγκες του, π.χ. η ανάγκη για λατρεία του θείου ή για απόδοση της δικαιοσύνης: η οικογένεια δεν μπορούσε να έχει ούτε τυπικό λατρείας, λατρευτικές δηλαδή ιεροτελεστίες, ούτε μηχανισμό απόδοσης δικαιοσύνης. Η τρίτη κοινωνική οντότητα ήταν η *πόλις*, ο υψηλότερος τύπος κοινωνίας, που ικανοποιεί ακόμα πιο υψηλές ανάγκες του ανθρώπου(ηθικές ανάγκες). Σκοπός της πόλης - κράτους είναι όχι μόνο το **ζῆν**, αλλά το **εὖ ζῆν** - η ευδαιμονία, με υπέρτατο αγαθό την αυτάρκεια.

Ως κοινωνική οντότητα, λοιπόν, η πόλη κατά τον Αριστοτέλη είναι τέλεια. Μέσα στη λέξη αυτή ο αρχαίος Έλληνας άκουγε καθαρά τη λέξη *τέλος*, μια λέξη που δήλωνε τον σκοπό για τον οποίο είναι πλασμένο το καθετί, τον προορισμό του. Είναι φανερό ότι με αυτή τη σημασία η λέξη δεν δήλωνε ό,τι η δική μας λέξη *τέλος* ίσα ίσα δήλωνε τη στιγμή της τελείωσης, της ακμής, της ολοκλήρωσης. Στη συγκεκριμένη λοιπόν περίπτωση του κειμένου μας το επίθετο *τέλεια* λέγεται σε σχέση με την ολοκλήρωση του εξελικτικού κύκλου που παρακολουθούμε (*οίκια - κώμη - πόλις*): με το νόημα αυτό η στιγμή της ολοκλήρωσης δηλώνει και το *τέλος* της εξέλιξης (η οποία όμως δεν οδηγεί σε μια τελική φθορά, αλλά σε μια τελική ολοκλήρωση). Στο δικό μας χωρίο η *πόλις* χαρακτηρίζεται *τέλεια*, ακριβώς γιατί τίποτε άλλο δεν χρειάζεται πέρα από αυτήν ο πολίτης, αφού η *πόλις* είναι *αυτάρκης*, μπορεί δηλαδή και μόνη της να του χαρίσει το πιο μεγάλο αγαθό, που είναι το *εὖ ζῆν*, η *εὐδαιμονία*.

Πέρα όμως από «τέλεια» η πόλη είναι και «ἐκ φύσεως» κατά τον φιλόσοφο. Αυτή τη θέση ο Αριστοτέλης την θεμελιώνει με δύο επιχειρήματα. Το πρώτο κατά σειρά είναι πως οι πρώτες κοινωνίες (ενν. ο *οἶκος* και η *κώμη*) είναι φυσικές υπάρξεις: αφού όμως και η πόλη είναι ολοκλήρωση των πρώτων κοινωνικών οντοτήτων, συμπεραίνουμε ότι και η πόλη είναι φυσική ύπαρξη. Πιο συγκεκριμένα:

1. Οι πρώτες κοινωνικές οντότητες (ενν. ο οίκος και η κώμη) είναι φυσικές υπάρξεις (*εἴπερ αἱ πρῶται κοινωνίαι φύσει εἰσὶ*)
2. Η πόλη είναι η ολοκλήρωση των πρώτων κοινωνικών οντοτήτων (ενν. του οίκου και της κώμης) (*«πᾶσα πόλις ἐκ τῶν πρώτων κοινωνιῶν»*)

Άρα: Η πόλη είναι φυσική ύπαρξη (πᾶσα πόλις φύσει ἐστὶ)

Από την άλλη, έχει ήδη υποστηριχθεί πως η φύση ενός πράγματος είναι ολοκλήρωση και πως η πόλη είναι επίσης ολοκλήρωση των κοινωνικών οντοτήτων *οἴκου καὶ κώμης*. Έτσι, είναι επόμενο ότι και η πόλη είναι φυσική ύπαρξη. Αναλυτικότερα:

1. Η φύση ενός πράγματος είναι ολοκλήρωσή του (*ἡ φύσις τέλος ἐστίν*)
2. Η πόλη είναι επίσης ολοκλήρωση (των κοινωνικών οντοτήτων οίκου και κώμης) (*αὕτη (ἡ πόλις) τέλος ἐκείνων (τῶν κοινωνιῶν ἐστὶ)*

Άρα: Η πόλη είναι φυσική ύπαρξη (*ἡ πόλις φύσις ἐστίν*)

B4. Βλ. σχολ. βιβλίο σελ. 178-179 : «Επειδὴ διαβάζοντας τις ενότητες...έξω από την πόλιν.»

B5. ενόραση: ὀρώμεν
σύσταση: συνεστηκυῖαν
κατάσχεση: περιέχουσα
σύγκλητος: καλουμένη

κειμήλιο: συγκειμένων
σκόπιμος: σκεπτέον
άρχοντας: ὀλιγαρχίαν
άφαντος: φανερόν
ρητό: λέγομεν
άφιξη: ἱκανόν

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ.1

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Τίποτα δεν αναφέρεται (λέγεται) από κάποιους μέτοικους και δούλους σχετικά με τις Ερμές (την αποκοπή των Ερμών), κάποιες περικοπές όμως (αναφέρονται) άλλων αγαλμάτων που έγιναν παλαιότερα από νεότερους χάριν αστειότητας και μέθης και συγχρόνως (αναφέρεται) ότι τα μυστήρια συμβαίνουν στα σπίτια για διακωμώδηση. Για αυτά κατηγορούν και τον Αλκιβιάδη. Αφού πήραν υπόψιν τους αυτά αυτοί που περισσότερο εχθρεύονταν τον Αλκιβιάδη επειδή ήταν εμπόδιο σ' αυτούς τους ίδιους, ώστε να μην υπερισχύσουν του δήμου με σιγουριά και επειδή νόμισαν ότι αν διώξουν τον ίδιο θα υπερισχύσουν, μεγαλοποιούσαν και φώναζαν ότι τα μυστήρια και η περικοπή των Ερμών έγιναν για την καταργηση της Δημοκρατίας και τίποτα δε συνέβη από αυτά επειδή δεν έγινε με τη συμμετοχή του, επικαλούμενοι ως απόδειξη για την άλλη μη δημοκρατική του παρουσία (διαγωγή) τις ασχολίες του.

Γ.2

τινων:	τινά
ὔβρει:	ὔβριν
ὄντι:	οὔσι(ν)
μάλιστα:	μάλα
ἐπητιῶντο:	ἐπαιτῶ
ὑπολαμβάνοντες:	ὑποληφθεῖσι(ν)
ἐξελάσειαν:	ἐξελῶεν
ἐβόων:	βοᾶν
εἶη:	ἔσται
ἐπράχθη:	πεπράχθω

Γ.3 Α.

περί τῶν Ἑρμῶν: εμπρόθετος της αναφοράς στο (ρ) μηνύεται

ὑπό νεωτέρων: εμπρόθετος ποιητικού αιτίου στη μτχ. γεγενημένοι

τά μυστήρια: υποκείμενο στο (ρ) ποιείται (απτική σύνταξη)

τόν Ἀλκιβιάδην: αντικείμενο στο (ρ) ἐπητιῶντο

δήμου: γεν. αντικειμενική στο καταλύσει

αὐτοῦ: γεν υποκειμενική στο ἐπιτηδεύματα

Γ.3 Β.

ἔχουμε

α) υπόθεση: εἰ και ευκτική → εἰ αὐτόν ἐξελάσειαν

β) απόδοση: δυνητικό ειδικό απαρέμφατο εξαρτώμενο από τη μτχ. νομίσαντες → πρώτοι ἄν εἶναι.

Ἄρα εἰ αὐτόν ἐξελάσειαν, πρώτοι ἄν εἶναι, ἔχουμε πλάγιο υποθετικό λόγο της απλής σκέψης του λέγοντος.

Πρώτοι με την πρώτη!